



**USAID**  
ОТ АМЕРИКАНСКИЯ НАРОД



**BCNL**

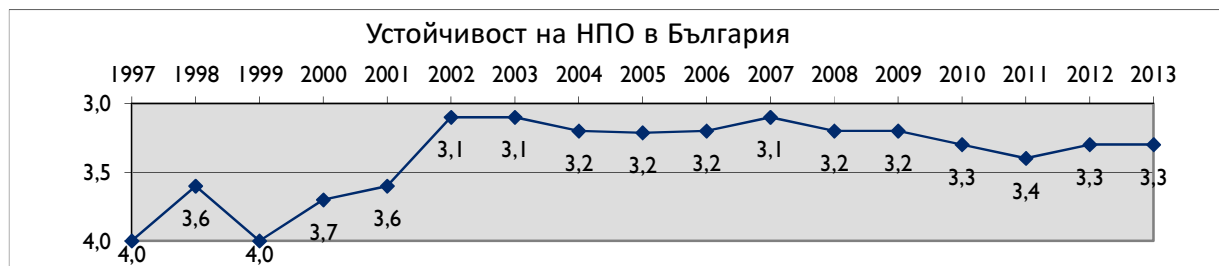
# Индекс за устойчивост на НПО 2013 – България

Юни 2014

## Резултати за България 2013



## УСТОЙЧИВОСТ НА НПО: 3.3



За България 2013 г. се оказа бурна година. На два пъти имаше масови протести, призоваващи към реформи и промени в правителството. Февруарските демонстрации, организирани в знак на протест срещу високите цени на електроенергията, доведоха до оставката на правителството. Вследствие на това през май 2013 г. бяха проведени предсрочни парламентарни избори. През юни 2013 г., само няколко седмици, след като парламентът одобри новото правителство, се надигна нова вълна от протести. Този път поводът бе назначаването на български медиен магнат на поста председател на Държавната агенция „Национална сигурност“. Протестите продължиха до края на 2013 г.

Протестите засегнаха и състоянието на гражданското общество в България. Докато през февруари 2013 г. различни групи излязоха на площадите неорганизирано, за да отправят своите искания, то в юнските протести се включиха и някои лидери на неправителствени организации. Редица НПО решиха да не влизат в диалог с новото правителство, а то от своя страна постави под въпрос легитимността на НПО и техните източници на финансиране, което създаде среда на недоверие и конфронтация.

Въпреки че правната среда, засягаща гражданските организации, не се промени през 2013 г., през март беше внесен законопроект, който изискваше от членовете на управителните органи на НПО в обществена полза и техните най-близки роднини да декларират всички свои лични доходи и имущество. В нарушение на законовите изисквания за обществени консултации, тази законодателна промяна бе предложена, без да се проведат никакви срещи и обсъждания с неправителствени организации. НПО бързо се самоорганизираха, за да спрат приемането на спорното предложение, което в крайна сметка бе оттеглено.

През 2012 г. правителството прие първата по рода си Стратегия за подкрепа на развитието на гражданските организации в Република България за периода 2012-2015 г. Стратегията очертава мерките, които правителството трябва да предприеме с цел подобряване на партньорството между държавата и гражданските организации, финансовата устойчивост на НПО, както и гражданската активност. Също така Стратегията призовава за създаване на Съвет за развитие на гражданското общество и Фонд за подкрепа на НПО. Въпреки това обаче през 2013 г. не бяха предприети стъпки за изпълнение на Стратегията.

Финансовата устойчивост на гражданските организации се подобри малко през годината. Две нови донорски програми започнаха да предоставят грантове на НПО, а корпоративните дарения за НПО отбелязаха увеличение. Като резултат от политическата ситуация застъпничеството бе затруднено. Въпреки това гражданските организации показаха на обществеността, че те могат да се самоорганизират в защита на собствените си интереси, както това е видно от усилията им да спрат приемането на спорния законопроект за декларирането на личните доходи.

Към настоящия момент броят на официално регистрираните неправителствени организации в България е почти 38,000. Според данните, публикувани в Информационния портал за НПО ([www.ngobg.info](http://www.ngobg.info)), повечето организации са активни в областта на социалните услуги, образованието и културата.

## ПРАВНА СРЕДА: 2.3



Въпреки че законодателството, касаещо неправителствените организации, не се промени през 2013 г., нараства усещането, че правната рамка може да се влоши в бъдеще. Най-забележителното е, че през март народни представители внесоха за гласуване законопроект, който би задължил членовете на управителните органи на НПО в обществена полза и техните най-близки роднини да декларират всичките свои лични доходи и имущество. Съгласно това предложение личната информация, свързана с членовете на управителните органи, щеше да бъде достъпна в Интернет и гражданските

организации се опасяваха, че подобно изискване би разубедило много хора да членуват в управителните органи на НПО. Проектозаконът бе внесен без никакви предварителни обществени консултации и парламентът искаше да го гласува набързо. В крайна сметка обаче благодарение на кампанията, която неправителствените организации проведоха и повдигнатите в пленарната сесия аргументи срещу предложението, изменението бе оттеглено от депутата, който го бе внесъл.

След разпускането на правителството през март 2013 г. изпълнението на Стратегията за подкрепа на развитието на гражданските организации в Република България 2012-2015 г. напълно спря. Дори предложенията на работната група към Министерството на правосъдието за изменение и допълнение на Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които предвиждаха създаването на Съвет за развитие на гражданското общество и Фонд за подкрепа на НПО и с които се целеше изпълнението на Стратегията, бяха отложени. От общо 11-те мерки, които трябваше да бъдат изпълнени до края на 2013 г., нито една не бе приключена.

Юридическите лица с нестопанска цел се регистрират в окръжните съдилища. Съдебната регистрация е относително лесна и достъпна. Въпреки това се наблюдават индикации за спадане нивото на опитност у съдиите, занимаващи се с регистрацията на НПО. Това от своя страна понякога води до продължителни регистрационни процеси или налагане на допълнителни изисквания. Друга тежест се явяват разходите за удостоверения за актуално състояние, които институциите често изискват като доказателство за правния статус на неправителствените организации и които се различават в отделните региони.

Действащото законодателство ясно определя изискванията към дейността на гражданските организации и възможностите за тяхното прекратяване. Държавата не се намесва осезаемо в дейността на НПО, но Централният регистър за юридически лица с нестопанска цел за обществено полезна дейност продължава да отказва вписването на нови организации, извършващи стопанска дейност.

И към настоящия момент гражданските организации са освободени от данъчно облагане на доходите от нестопанска дейност. Корпоративните дарители могат да намалят положителния си счетоводен финансов резултат с до 10% за дарения в полза на юридически лица с нестопанска цел в обществена полза, докато годишният облагаем доход на физическите лица може да бъде намален с до 5% за такива дарения. Печалбата от стопанска дейност на НПО се облага със същата данъчна ставка като печалбата на търговските дружества. Гражданските организации могат да участват в обществени поръчки, но само някои организации, представляващи хора с увреждания, получават специални преференции в тръжната процедура.

В по-малките градове юристите и счетоводителите с познания за гражданските организации са недостатъчни. На национално ниво, включително и в интернет, юридическият ресурс и правната помощ са достъпни, но все още са недостатъчни за посрещане нуждите на НПО.

## ОРГАНИЗАЦИОНЕН КАПАЦИТЕТ: 4.3



Организациите често търсят обществена подкрепа за осъществяване на своите дейности. Например Българското дружество за защита на птиците има повече от 1 000 члена. Природозащитните организации успяват да привлекат интереса на все по-голям брой хора именно защото показват, че тяхната работа има пряко въздействие върху местното население. Например някои групи се фокусират върху екотуризма, докато други съветват селските производители как да отглеждат екологично чисти продукти.

Нараства броя на хората в България, които се ангажират с доброволчески дейности. Проучване на Български център за нестопанско право (БЦНП) показва, че 68 % от хората желаят да станат доброволци. През януари 2012 г. стартира онлайн платформата Timeheroes, свързваща обикновени хора с каузи, които се нуждаят от доброволци. Оттогава платформата е публикувала повече от 300 каузи и е привлекла повече от 6 000 доброволци. През 2013 г. български доброволци помагаша и на сирийските бежанци, като им предоставяха храна, дрехи, медицински прегледи, обучения по български език и правна помощ.

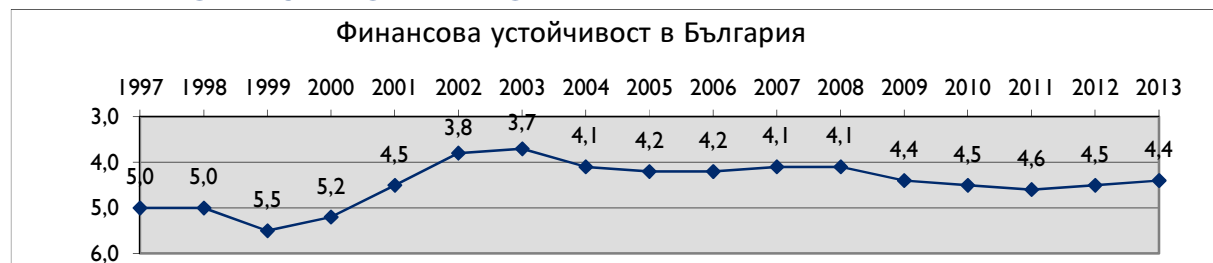
Липсата на дългосрочно финансиране обезсърчава НПО и не им позволява да правят дългосрочни стратегически планове. Гражданските организации са склонни да насочат наличното си финансиране към постигане на конкретни краткосрочни резултати, инвестирайки много малка част от ресурсите си в организационното си развитие. Обикновено организациите се ангажират със стратегическо планиране едва след като са успели да обезпечат собственото си краткосрочно оцеляване. Оттеглянето на традиционните дарители от България повлиява в най-голяма степен на организационния капацитет на по-малките НПО, особено на онези, намиращи се извън София.

Много нови организации използват социалните медии за организиране на своите дейности. Подобни организации имат много гъвкави организационни структури, разчитат на доброволци и се фокусират върху специфични каузи вместо да планират дългосрочни инициативи.

Гражданските организации продължават да смесват ролята на членовете от управителните органи и служителите. Най-често НПО имат активен и добре информиран персонал и относително пасивни органи на управление. Някои граждански организации запазват основния си персонал, но платените им служители продължават да бъдат недостатъчни за задоволяване на техните нужди. Например 30 % от членовете на Националната мрежа за децата са съкратили своя персонал тази година. Много организации се обръщат към доброволци, които да заместят работещите на пълно работно време служители.

Поради факта, че цените на офиса техниката намаляват повечето НПО използват модерно офис оборудване. Освен това НПО се свързват и използват все повече съвременните технологии. Наред с Facebook и Twitter организациите създават свои блогове и собствени канали за комуникация вместо да разчитат на официалните медии, които да отразят техните послания.

## ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ: 4.4



През изминалата година финансовата устойчивост на НПО в известна степен се подобри. Два нови финансови механизма, насочени към НПО – Швейцарската програма за сътрудничество и Финансовият механизъм на Европейското икономическо пространство (ЕИП) / Норвежки финансов механизъм, отпуснаха първите си грантове тази година. В периода 2013 г. – 2017 г. Швейцарската програма за сътрудничество ще отпусне грантове на обща стойност около 2,5 млн. евро за социални и природозащитни проекти, а до 2016 г. ЕИП/Норвежки финансов механизъм ще отдели приблизително 11,8 млн. евро за финансиране на проекти в областта на демокрацията и човешките права, социалната сфера, околната среда и повишаването на капацитета на НПО.

Според най-новото изследване на Български дарителски форум през 2012 г. корпоративните дарения за НПО са се увеличили с почти 1 млн. евро и са достигнали до общата сума от 8,8 млн. евро. Броят на компаниите, даряващи средства на НПО е нараснал на повече от 2 1000. Освен това са се увеличили и индивидуалните дарения за НПО, достигайки сумата от близо 700 000 евро. В същото време обаче се отбелязва общ спад на даряваните средства към юридически лица, различни от НПО, като например училища, болници и държавни фондове. Сега НПО получават 50 % от всички индивидуални дарения.

Някои от местните власти предоставят финансова подкрепа на НПО. Например сдружение „Деветашко плато” – обединение на девет села и граждани от този регион, получава финансови средства от трите общини, в които развива своите дейности. Столична община също учредява нов фонд за културни проекти.

Диверсификацията все още е проблем за много организации. Повечето НПО разбират диверсификацията като търсене на средства от различни донори вместо от други местни източници като фирми и физически лица. Въпреки че от 2013 г. е достъпно ново финансиране от донори, държавата все още не е създала Фонд за подкрепа на НПО, какъвто е предвиден в Стратегията за подкрепа на развитието на гражданските организации. Неправителствените организации продължават да не могат да кандидатстват за повечето от конкурсите по оперативните програми на ЕС, тъй като те директно подкрепят държавни институции или общини. Повечето от организациите не разполагат с резервни фондове.

Много НПО се опитват да привличат дарения от частни лица и компании. Повече двадесет човека се обединиха, за да създадат неформалния Клуб на специалистите по набиране на средства, в който да обменят добри практики и да обсъждат общите проблеми, свързани с набирането на средства. Освен това, гражданските организации развиват нови методи за набиране на средства. Например УНИЦЕФ България тества нов механизъм за събиране на дарения чрез мобилни телефони, а фондация „Работилница за граждански инициативи” прави опити за стартиране на споделеното финансиране, познато като дарителски кръг. Повече НПО, включително и Българската хранителна банка, се опитват да привличат корпоративни дарители и получават дарения в натура. НПО също така се стремят да въвлекат и доброволци в своите инициативи.

Въпреки че българският граждански сектор има традиции в предоставянето на платени услуги или продажбата на продукти, тези практики започват да стават по-популярни едва през последните няколко години. По-специално сред НПО се наблюдава нарастващ интерес към развиването на свързана с мисията стопанска дейност. Така например организация, която оказва съдействие на млади хора, напускащи домовете за деца, лишени от родителски грижи, започва да наема на работа своите бенефициенти, които да произвеждат сапуни.

Организациите обичайно прибягват към услугите на външни счетоводни фирми, които да изготвят финансовите им отчети. Неправителствените организации редовно публикуват своите финансови отчети в интернет съгласно изискванията на закона. По-големите организации често извършват одит.

## ЗАСТЪПНИЧЕСТВО: 2.7



Антиправителствените протести през 2013 г. доведоха до понижаване ефективността на застъпническите усилия на неправителствените организации. Докато НПО продължават да си сътрудничат с властите на местно ниво, то взаимоотношенията между правителството и НПО на национално ниво станаха враждебни и някои организации решиха изобщо да не взаимодействат с настоящото правителство. То от своя страна реагира негативно на протестите, посочвайки някои от организациите като „неграждански“ или „непредставителни“. Вследствие на изборите и вотовете на недоверие срещу правителството парламентът не успя да работи ефективно през годината. В резултат на това редица законодателни инициативи, включително и проекта на Закон за доброволчеството не напреднаха.

От друга страна, като последица от протестите някои държавни институции започнаха да правят все повече усилия да си сътрудничат с НПО. Много често обаче подобно сътрудничество е силно политизирано или не води до конкретни резултати. Например, група НПО се опита да създаде съвместна работна група с правителството за деинституционализация на децата, живеещи в институции, но в продължение на месеци не успяваше да постигне напредък. Освен това, както бе споменато по-горе, Стратегията за подкрепа на развитието на гражданските организации не се прилага и няма изгледи да влезе в дневния ред на правителството.

Въпреки сложната обстановка редица застъпнически кампании на НПО, отбелязват успех през годината. Например коалицията „За да остане природа в България“ продължава кампаниите си срещу застрояването на националните паркове. В резултат на една от кампаниите от преди няколко години, през 2013 г. Европейската комисия започна дело в Европейския съд срещу България за изграждането на вятърни паркове в Североизточна България.

Повечето от застъпническите кампании на НПО през 2013 г. имат за цел да блокират правителствени инициативи вместо да се опитват да прокарат собствените си цели. Например НПО успешно спряха назначаването на директор на институция за деца. Друга кампания успешно блокира сливането на Държавната агенция за закрила на детето с Министерството на младежта и спорта. През март 2013 г. НПО постигнаха една от своите най-големи победи – спряха предложението за законопроект, който предвиждаше членовете на управителните органи на НПО и техните роднини да декларират личните си доходи и имущество.

## ПРЕДОСТАВЯНЕ НА УСЛУГИ: 3.2



Предоставянето на услуги от НПО не се променя значително в сравнение с предходните години. Гражданските организации работят и предоставят услуги най-често в областта на социалните услуги, образованието и културата. По силата на закона сдруженията и фондациите все още нямат право да предоставят здравни услуги. Много от услугите и продуктите на НПО надхвърлят основните социални нужди. Те включват услуги за бизнес сектора като например организиране на тимбиндинг и културни събития. Институт „Отворено общество“ оценява университетите в България, с финансиране от държавата.

Много от НПО услугите се предоставят в зависимост от търсенето на пазара. Например чрез програмата „Аз мога“ (финансирана по оперативна програма на ЕС и управлявана от Министерството на труда и социалната политика) избрани НПО предоставят обучения за повишаване квалификацията на безработни и хора в неравностойно положение. Общините също сключват договори с НПО за предоставяне на социални услуги въз основа на изготвена от социални работници оценка на нуждите.

Много малко НПО се ангажират със самофинансиращи се услуги. От друга страна нараства броят на организациите, които обмислят как да бъдат по-пазарно ориентирани и да получават приходи от събиране на такси за услуги или продажба на свои продукти.

Държавата не оценява в достатъчна степен експертния опит на НПО. Тя обикновено счита, че експертният принос на НПО към анализите, работните групи и други проекти трябва да бъде безплатен, защото НПО преследват нестопански цели. Повечето от общините предоставят сами социалните услуги вместо да сключват договори с НПО.

## ИНФРАСТРУКТУРА: 3.2



Поради факта, че съществуват само няколко специализирани центъра за подкрепа на граждански организации, то тази роля се изпълнява от мрежите от НПО. Например „Форум гражданско участие“, „Националната мрежа за децата“ и „Български дарителски форум“ предоставят на своите членове услуги като например информиране и консултиране.

Съществуват няколко местни организации, които преразпределят получени финансови помощи. Например обществените дарителски фондове привличат индивидуални и корпоративни дарения, след

което преразпределят средствата сред останалите организации. За трета поредна година фондация „Обществен дарителски фонд – Стара Загора“ управлява Загорка Зелен фонд, който се финансира от най-голямата бирария в региона. Няколко от останалите чуждестранни дарители като фондация „Оук“ продължават да използват местни организации като „преразпределящи“ партньори.

Възможности за повишаване капацитета на НПО все още съществуват и то главно в София. Предоставянето на подобни обучения обаче значително е намаляло през последните няколко години в резултат на оттеглянето на донори от страната. Обученията са нужни предимно на по-младите и неопитни служители, които се присъединяват към НПО.

Компаниите по-активно се стремят да си партнират с НПО. Примерите включват програмата на Райфайзенбанк „Избери, за да помогнеш“, която свързва даренията на служители на банката с избрани от тях каузи в четири категории (здравеопазване, опазване на околната среда, култура и социална сфера); партньорството между Български център за нестопанско право и УниКредит Булбанк за подпомагане на социалното предприемачество; партньорството между Мтел и Национална мрежа за децата в подкрепа на приемната грижа. Друг забележителен пример е сътрудничеството между Българското дружество за защита на птиците и EVN за изолиране на електрическите кабели на открито, по които птиците кацат. За тази инициатива EVN инвестира 3 млн. евро собствени ресурси, а 1 млн. евро бяха инвестирани от страна на ЕС.

Гражданските организации си сътрудничат и с други сектори. Например фондация „Работилница за граждански инициативи“ и журналистите от различни медии създадоха фонд „Валя Крушклина“, който подкрепя развитието на журналистиката в България и децата, болни от рак, а „Борса на проекти и идеи“, организирана от фондация „Дале“, позволява на НПО и бизнеса да идентифицират общите нужди и ресурси.

### ОБЩЕСТВЕН ПРЕСТИЖ: 3.3



През 2013 г. за първи път от много години насам имаше анти-НПО кампания в медиите. Някои медии публикуваха негативни истории за участващите в протестите лидери на НПО. Фактът, че подкрепящите протестите НПО получават финансиране от чуждестранни донори като Балканския тръст за демокрация и Тръстът за гражданско общество в Централна и Източна Европа, бе използван от някои медии като доказателство, че протестите са били подкрепяни и финансирани от чужбина. Това доведе до множество дискусии относно ролята на НПО и за това, чии интереси представляват.

Въпреки тази негативна кампания, през 2013 г. НПО получават по-положително медийно отразяване в сравнение с предходни години. Местните НПО обикновено имат достъп до медиите и информацията, която те предоставят, редовно се публикува, понякога дори дословно.

Доскоро на електронните медии не можеха да споменават имената на компании, иницирали благотворителни кампании или предоставили големи дарения, тъй като тази практика се считаше за скрита реклама, която бе забранена от закона. Въпреки че регламентацията се промени, практиката



изостава, а това понякога спира корпоративните дарители от по-активни действия, тъй като за тях видимостта е от значение.

Въпреки негативните медийни истории, общественото мнение към НПО остава по-скоро позитивно. Според проучване на БЦНП, проведено през юли 2013 г., само 11 % от анкетираните са имали пряк контакт с НПО, но всеки от тях е бил доволен от взаимодействието. Освен това според същото изследване доверието към НПО е по-голямо от това към политиците, съдиите, представителите на бизнеса и журналистите. Увеличените дарения са друга индикация за позитивните обществени нагласи към НПО. Бизнес секторът също гледа позитивно на НПО, докато правителството има по-недоверчиво отношение към НПО.

Неправителствените организации са се научили как да се представят по-добре пред обществеността. Те се обръщат към медиите за партньорства, а организациите за набиране на средства стават все по-видими. НПО все повече развиват контактите си с журналисти на местно ниво. Също така НПО все по-често използват социалните медии, а популяризирането чрез Facebook се превръща в стандартен елемент от всяка кампания.

Не съществува общоприет кодекс на НПО или стандарти за саморегулация. Въпреки това НПО са длъжни по закон да публикуват своите финансови отчети и проучване, проведено от вестник, показва, че осем от деветте проверени организации правят това.

Индексът за устойчивост на гражданските организации (НПО) е основен аналитичен инструмент, който измерва развитието на гражданския сектор в Централна и Източна Европа и Евразия. Индексът следи развитието на гражданския сектор в двадесет и девет страни през последните седемнадесет години. Индексът изследва цялостната среда за гражданското общество, фокусирайки се върху правна среда, организационен капацитет, финансова устойчивост, застъпничество, предоставяне на услуги, инфраструктура и обществен престиж. Всеки показател се оценява по седемстепенна скала, като 1 означава най-високо развитие, а 7 – най-ниско. Индексът е изработен от Американска агенция за международно развитие в партньорство с местни организации във всяка една от страните.

За повече информация, моля свържете се с Българския център за нестопанско право на [info@bcnl.org](mailto:info@bcnl.org).

Англоезичната версия на Индекса за устойчивост на НПО - 2013 за Централна и Източна Европа и Евразия може да бъде намерена на страницата: <http://www.usaid.gov/europe-eurasia-civil-society>